

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ԵՎ

ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ՄԵԾ ԱՎԱՆԴԸ

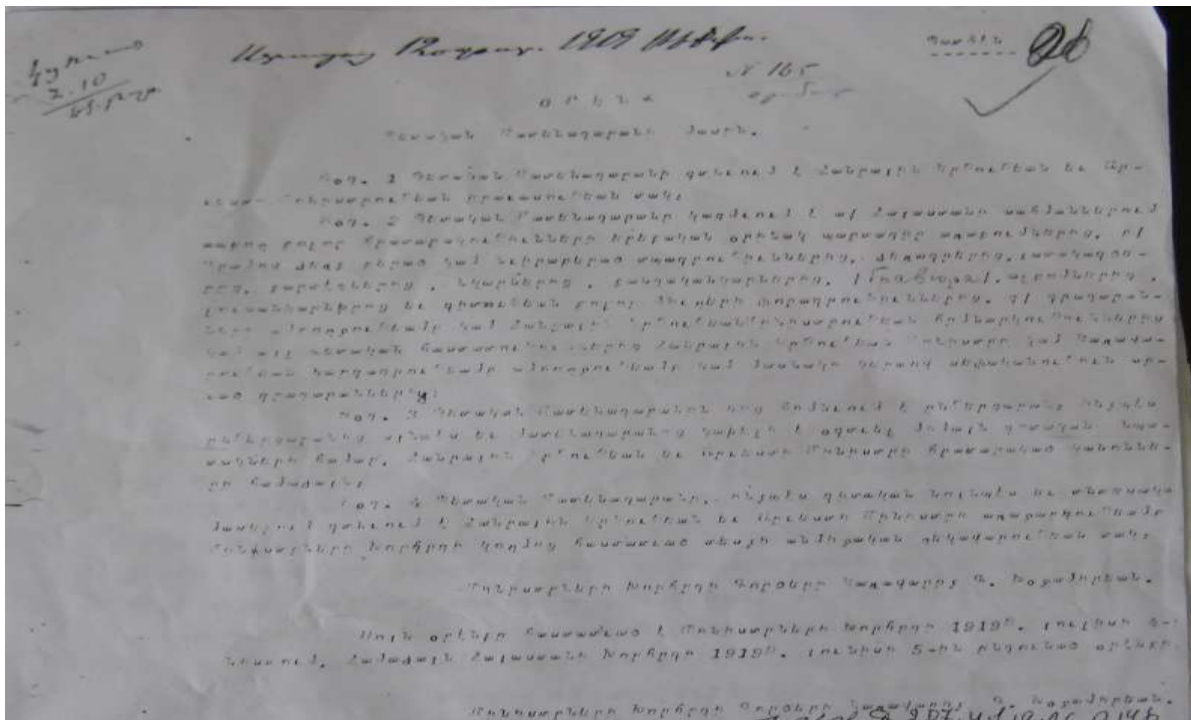
Բանալի բառեր՝ Գրադարան, բարերար, հովանավոր, նվիրատվություն:

Keywords. Library, benefactor, patron, donation.

Հայաստանի Առաջին Հանրապետության կառավարությունը, հասկանալով և կարևորելով մշակույթի և կրթության եզակի դերը ազգապահպանության և պետականության կայացման գործում, մեծ ուշադրություն էր դարձնում լուսավորչական կառույցների ստեղծմանը: 1919 թ. հունիսի 4-ի Հայաստանի Մինիստրների Խորհրդի նիստում, Համաձայն Հայաստանի Խորհրդի 1919 թ. հունիսի 5-ին ընդունած օրենքի, ընդունվում է «Պետական մատենադարանի մասին» օրենքը /տե՛ս նկար 1/, ըստ որի գրադարանը ստանում է պետական գլխավոր գրադարանի կարգավիճակ¹:

1919-1921 թթ.-ին գրադարանի առաջին տնօրեն Ստեփան Կանայանի ջանքերով հավաքվում են Թիֆլիսի, Բաքվի, Ախալցխայի և Կարսի հայկական կազմակերպությունների, ընկերությունների, ուսումնական հաստատությունների գրադարանները և դրանք՝ տեղափոխում Երևան: 1925-1990 թթ. գրադարանը կրել է նշանավոր պետական և հասարակական գործիչ Ալեքսանդր Մյասնիկյանի անունը, իսկ 1990 թ. վերանվանվել է Հայաստանի ազգային գրադարան:

¹ Հայաստանի ազգային արխիվ, ֆ. 307, ց. 1, գ. 26, թ. 91:

Նկ. 1 «Պետական մատենադարանի մասին» օրենքը²

Գրադարանը տեղավորված է 4 մասնաշենքում: Ամենահինը՝ Ալ. Թամանյանի նախագծած գլխավոր մասնաշենքն է (1939 թ.): Թամանյանը, ձեռքի տակ ունենալով գրադարանների տարբեր նախագծեր, ստեղծեց Հայաստանի հանրային գրադարանի շենքի նախագիծը, որը մշակել էր դեռևս 1919-20թթ. ընթացքում, Հայաստանի Առաջին Հանրապետության տարիներին:

Թամանյանի նախագծով կառուցված Հանրային գրադարանի շենքն իր վրա կրում է ն՝ կլասիցիզմի, ն՝ պարզ ու խիստ ազգային ճարտարապետության ավանդույթները: Օգտագործված է Հայաստանի բնական շինանյութերից տուֆ քարը:³ Թամանյանական մասնաշենքի կառուցումը ֆինանսավորել են Խորհրդային Հայաստանի կառավարությունը և «Գրիգոր ու Կարապետ Մելքոնյան» հիմնադրամը: Գրիգոր (1843-1920) և Կարապետ (1849-1934) Հարությունի Մելքոնյան եղբայրները մեր ժողովրդի արժանահիշատակ գավակներից են: Նախնական կրթությունը ստացել են ծննդավայր Կեսարիայի Գյումուշյան վարժարանում, ապա զբաղվել առևտրով: 1882 թ. Ջազազիզում հիմնել են «Գրիգոր և Կարապետ Մելքոնյան» ծխախոտի ֆիրմայի առաջին գործարանը, որը հետագայում տեղափոխվեց Ալեքսանդրիա: 1900 թ. Կահիրեում կառուցել են նոր գործարան: Գրիգորը զբաղվում էր տեղական գործառնություններով, իսկ Կարապետը՝ հումքի գնմամբ և արտադրության ընդհանուր վերահսկմամբ: Մելքոնյանների արտադրանքն ուներ շատ լայն սպառում:

² Հաշվի առնելով բնօրինակի խոնացածությունը, հավելված 1-ում բերված է «Պետական մատենադարանի մասին» օրենքի համակարգչային շարվածքը:

³ Հայաստանի ազգային գրադարանի պատմության ուրվագծեր (1832-1925), Եր., 2007, էջ 146:

Ավագ եղբոր մահից հետո (1920 թ.) Կարապետն իր և եղբոր ամբողջ ունեցվածքը տրամադրում է Հայաստանի Առաջին Հանրապետությանը, ինչի համար արժանանում է «Ազատ Հայաստանի արտասահմանյան առաջին հայ քաղաքացի» կոչմանը: 1921-1925 թթ. Կարապետ Մելքոնյանը մի քանի անգամ կազմում է նոր նվիրատվության ակտեր: Իսկ 1925 թ. Ալեքսանդրիայում Կարապետ Մելքոնյանի կողմից կազմվում է նոր ակտ և ամբողջ նվիրատվությունը փոխանցվում Հայկական բարեգործական ընդհանուր միությանը (ՀԲԸՄ): Մելքոնյան հիմնադրամը Թամանյանական մասնաշենքի շինարարության համար հատկացրել է 1 մլն. 369.650 ռուբլի, իսկ կառավարությունը 1 մլն. 219.873 ռուբլի: 1937 թ. փետրվարին գրադարանի շինարարության մեծ մասն արդեն ավարտվել էր, նույն տարվա դեկտեմբերի 8-ի Հայկական ԽՍՀ կառավարության որոշմամբ Մելքոնյան հիմնադրամի գործունեությունն արգելվեց:⁴

2014 թվականին Հայաստանի ազգային գրադարանում տեղի ունեցավ ցուցանակի տեղադրում, որի վրա նշված է հիմնադրամի ղեկավարներ, այժմ արդեն հայտնի բարերարներ Գրիգոր և Կարապետ Մելքոնյանների անունը:

Հայ մեծ բարերարներ Գրիգոր և Կարապետ Մելքոնյանների հայրենասիրական մղումների և ջանքերի շնորհիվ կառուցված Հայաստանի ազգային գրադարանի պահոցներում՝ զանազանում պահպանվում են հայերեն առաջին տպագիր գիրքը՝ «Ուրբաթագիրք» (1512թ., Վենետիկ), առաջին պարբերականը՝ «Ազդարարը» (1794թ., Մադրաս), առաջին տպագիր քարտեզը՝ «Համատարած աշխարհացոյցը» (1695թ., Ամստերդամ):

⁴Խաչատուր Դադայան: Մելքոնյան եղբայրները և Ազգային գրադարանը: Աղբյուրը՝ Իրատես.am <http://www.irates.am/hy/1410508228>

ՕՐԷՆՔ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Յօդ. 1. Պետական Մատենադարանը գտնուում է Հանրային Կրթության եւ Արւեստի Մինիստրութեան իրաւասութեան տակ:

Յօդ. 2. Պետական Մատենադարանը կազմում է ա/ Հայաստանի սահմաններում ապրող բոլոր հրատարակութիւնների երեքական օրինակ պարտադիր առաքումներից, բ/ Դրամով ձեռք բերած կամ նւիրաբերած տպագրութիւններից, ձեռագրերից, յատկագծերից, քարտէզներից, նկարներից, քանդականկարներից, /Гравюра/, ալբոմներից, լուսանկարներից եւ գիտութեան բոլոր ճիւղերի փորագրութիւններից. գ/ գրադարանների ամբողջութեամբ կամ Հանրային Կրթութեան Մինիստրութեան հիմնարկութիւններից կամ այլ պետական հաստատութիւններից Հանրային Կրթութեան Մինիստրի կամ Կառավարութեան կարգադրութեամբ ամբողջութեամբ կամ մասնակի կերպով սեփականութիւն արւած գրադարաններից:

Յօդ. 3. Պետական Մատենադարանին կից հիմնուում է ընթերցարան: Ինչպէս ընթերցարանից այնպէս եւ մատենադարանից կարելի է օգտուել միմիայն գիտական նպատակների համար, Հանրային Կրթութեան եւ Արւեստի Մինիստրի հրատարակած կանոնների համաձայն:

Յօդ. 4. Պետական Մատենադարանը, ինչպէս գիտական նոյնպէս եւ տնտեսական մասերում գտնուում է Հանրային Կրթութեան եւ Արւեստի Մինիստրի առաջարկութեամբ Մինիստրների Խորհրդի կողմից հաստատուած տեսչի անմիջական ղեկավարութեան տակ:

Մինիստրների Խորհրդի Գործերի Կառավարիչ՝ Գ. Խօջամիրեան.

Սույն օրէնքը հաստատուած է Մինիստրների Խորհրդի 1919 թ. յուլիսի 4-ի նիստում, Համաձայն Հայաստանի Խորհրդի 1919 թ. յունիսի 5-ին ընդունած օրէնքի:

ARGHUTYAN ANI

NATIONAL LIBRARY AND THE “MELKONIAN BROTHERS” FOUNDATION

SUMMARY

In the article philanthropic activities of Grigor and Karapet Melkonian brothers to support construction of the National Library of Armenia “Tamanyan” building are provided.